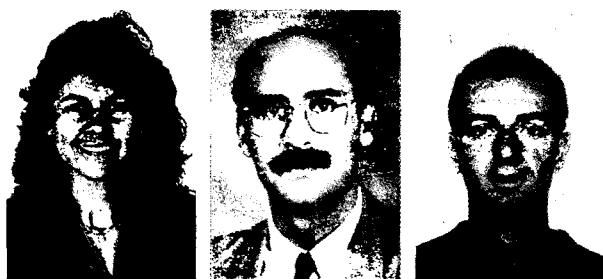

La investigació social de l'esport a Catalunya

Núria Puig, Ferran A. Rodríguez i Narcís Gusi
Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya

La recerca en Ciències Socials dins l'àmbit de l'esport a Catalunya és objecte d'una anàlisi que vol ser prospectiva. L'article contempla l'esport com a preocupació social, com a objecte d'estudi de la teoria social i com a problemàtica d'estudi inserida en la realitat social catalana, sempre des de la perspectiva de la recerca social. Es presenta una anàlisi de la situació actual i dels factors dinamitzadors més importants. Les conclusions reflexionen especialment sobre les direccions i els reptes de futur.

Research in the Social Sciences in the field of sport is the matter of a prospective analysis. This article contemplates the change in the treatment of sport, from be a phenomenon of social care to be a subject of study for social theory, and also as a problem-solving field of study inserted in the catalan social reality. An analysis of the current situation and the most important dynamization factors are presented. The conclusions specially focus the future directions and defiances in the field.

Introducció

Interrogar-se sobre les Ciències Socials i l'esport a Catalunya consisteix a oferir una revisió que permeti comprendre millor el context en el qual aparegueren les primeres recerques, donar compte dels esforços realitzats en la «construcció» de l'objecte teòric d'estudi, tractar la seva institucionalització progressiva en l'àmbit científic i, en darrer terme, analitzar les línies teòriques que tematitzen i conceptualitzen el fenomen esportiu.

Per fer aquesta tasca reconeixem el nostre deute amb autors espanyols que ens han precedit en l'intent de donar compte de la situació de les Ciències Socials i l'esport¹ i també altres que han treballat sobre el mateix tema en altres països i en els quals ens hem inspirat.² Al llarg del text farem referència a les seves aportacions. En conjunt, ens han ajudat a construir un marc teòric que ha permès contextualitzar l'evolució i el desenvolupament científic de les recerques socials sobre l'esport a Catalunya.

L'article ha estat organitzat en tres parts. A la primera es tracta el moment en què es va reflectir en els estudis el pas de tractar l'esport com un fenomen de preocupació social a fer-ho com un objecte d'estudi de les Ciències Socials; és a dir, que el «reconstruïen» objectivant-lo científicament. A continuació, es posen en relació les temàtiques d'estudi i la realitat social catalana. Es planteja quines àrees de la realitat esportiva despertaren l'interès de qui investiga, perquè predominen unes per sobre de les altres; es tracta de demostrar com es vinculen a la problemàtica general de la societat catalana. Finalment, es tracten els factors de dinamització; és a dir, aquells elements que han permès i estimulat la recerca: les fonts de finançament, el marc institucional i la «massa crítica» que han re-

colzat el procés de realització de les recerques. A la conclusió es tracten els reptes del futur que van molt orientats cap a la intensificació del diàleg/confrontació entre corrents teòriques o enfocaments diferents que «competeixen» entre si a l'hora d'explicar el fenomen esportiu. En realitat, aquesta confrontació és enriquidora (García Ferrando, 1990(b):17) perquè ens aproxima a la realitat esportiva des de diversos paradigmes científics i facilita, en aquest sentit, la realització de perspectives de futur.

I. D'objecte de preocupació social a objecte de la teoria social

El primer pas en la constitució d'un àmbit de Ciències Socials en el si de les Ciències de l'Esport fou la transformació de l'interès per l'esport en tant que objecte de preocupació social cap a un objecte d'estudi científic distanciat, precisament, dels esdeveniments i les pressions quotidianes. En definitiva, les Ciències Socials es van dotar d'uns instruments teòrics i metodològics que permetien entendre l'esport més enllà del «sentit comú», les «il·lusions de transparència» o les «falses evidències», per utilitzar la terminologia de Pierre Bourdieu (Bourdieu *et al.*, 1973).

Cal situar aquest moment en els darrers temps del franquisme i el període de la transició; és el moment en què es comença a parlar d'esport des d'un punt de vista social. El moment històric que es vivia condicionava molt les persones que actuaven en el camp de l'esport i això conduïa que es plantejessin problemàtiques molt «reivindicatives»: quantes instal·lacions hi ha? Quantes se'n necessiten?... Hi havia una gran ambigüitat entre la recerca social en el camp de l'esport i els desitjos perquè les coses canviessin. Es tractà d'una característica pròpia dels moments d'incertesa política, de canvi, de transició. Segons Henri Lefebvre (1958:66) en aquests moments «tots els elements de la pràctica social, de la consciència espontània, de la vida de les masses i de les classes es condensen i es concentren en la vida política. Fora d'aquests moments, els aspectes de la pràctica social se separen i fins i tot són divergents. Especialment l'economia i la

política». Com a primer testimoni d'aquesta època convé recordar les actes de l'àmbit d'esport i lleure del Congrés de Cultura Catalana, les quals van representar un esforç molt gran per a les persones que hi van col·laborar. La seva lectura, feta des del moment actual, permet veure com es tracta d'un text molt reivindicatiu. Quedaria resumit com segueix: «ens trobem en aquesta situació, l'esport és necessari i tothom té dret a practicar-lo». S'entenia l'esport com un dret de totes les persones i es reclamaven les mesures necessàries perquè això fos una realitat.

De caire similar fou la comunicació presentada a les primeres Jornades Catalanes de la Dona per un grup de dones vinculades a l'esport (1977). Era una reflexió molt descriptiva de les discriminacions que patien les esportistes en els diferents nivells de la pràctica esportiva. Es feia una crítica molt mesurada a la Sección Femenina.³ Hi hagué reaccions prou agressives contra les autores.

Poc temps després aparegué el llibre *L'esport de base a Catalunya* (1981), una mica com a contrapar-

1. Veure, per exemple, l'obra de García Ferrando, M. (1990 a) i (1990 b), i també la de Barbero González, J. I. (1991).
2. Una aportació molt interessant va ser la que va fer l'«International Review for the Sociology of Sport» (I.R.S.S.) que va presentar una recopilació d'articles agrupats en dos volums (1987) i (1989) amb el títol de *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. Es podrien trobar, darrere d'una introducció de Heinemann, K. (1987), articles referents a la situació de la investigació social de l'esport a: Finlàndia (Heinilä, K., 1987), França (Bouet; Errais; Ben Larbi; Leblanc, 1987); Alemanya Democràtica (Gras, F.; Reinhardt, B., 1987); Japó (Morikava, S.; Rogers, J., 1987); Estats Units (Coakley, J., 1987); Hongria (Tamas Foldesi, G., 1989); Polònia (Krawczyk, Z., 1989); Nova Zelanda (Thompson, S., 1989); i Alemanya Federal (Heinemann, K., 1989).
3. Aquesta crítica estava relacionada amb la designació, per Decret de l'any 1941, de la Sección Femenina com a responsable de l'esport femení, en considerar que: «Això implica una càrrega ideològica segons la qual la diferència de sexe obliga a dividir l'esport entre homes i dones amb la simple justificació que les dones, a causa de les seves condicions biològiques i fisiològiques, són inferiors als homes». (Grup de dones vinculades a l'esport, 1977).

tida del que es consideraven els abusos de la competició i la preponderància del món federatiu. Fou una col·laboració de diverses persones (Manuel Campo Vidal, que el va coordinar, Manuel Vázquez Montalbán, Lluís Millet, Paco Ségura, Joan Josep Artells, Martí Perarnau, Núria Puig...) i tingué molta utilitat de cara a aclarir idees; mantenia, però, el to reivindicatiu que es comenta.

Situades en el seu context aquestes obres adquireixen la seva importància. Si bé és cert que no destaquen pel nivell teòric fan de l'esport una realitat social que pot ésser criticada; que no és inamovible i universal sinó que està sotmesa als mateixos condicionants que altres fenòmens de la societat. Molts dels autors i autores de l'època ens sentíem atrets pel corrent de pensament que va sorgir a França cap el 68 a l'entorn del grup Partisans (1978). El que interessava no era tant el radicalisme com allò que representava d'interrogació sobre una realitat fins aleshores poc qüestionada.

Capítol a part mereix l'obra de José María Cagigal. Persona d'una àmplia formació, director del «Instituto Nacional de Educación Física» (INEF) de Madrid durant els primers anys de la seva creació, va fer una contribució decisiva a l'àmbit de les Ciències Socials i l'esport. La seva influència va anar molt més enllà de l'àmbit madrileny i obtingué un reconeixement nacional i internacional. Pedagóg, humanista, filòsof... va fer aportacions teòriques d'indubtable riquesa per a la configuració d'objectes científics de recerca que, primer de forma anecdòtica i ara ja en plena vigència, configuren el camp de les Ciències Socials dins el de les Ciències de l'Esport a Catalunya.⁴

II. Temes d'estudi i realitat social catalana

Emergència de problemàtiques

Recerques efectuades en altres països mostren com hi ha una relació molt estreta entre els temes tractats i la realitat social on sorgeixen. Tot i éssent ja de caràcter científic, els problemes més candents (racisme, discriminació en raó del gènere, «apartheid»...) o de més actualitat (rugbi a Nova Zelanda, Jocs Olímpics...) tendeixen a atreure la curiositat de qui investiga. A Catalunya es pot fer una consi-

deració similar, sobretot en els inicis. Actualment, donat que el nombre de persones dedicades a la investigació ha augmentat molt, les temàtiques s'han anat diversificant i ja fan referència a motivacions de caràcter més particular.

Un dels primers temes que va preocupar i respecte al qual es van fer nombrosos estudis fou el dels **equipaments esportius**. Se sortia d'una època molt deficitària en instal·lacions esportives i les institucions demanaven diagnòstics de la situació per poder orientar les seves polítiques esportives. A partir de censos relativament senzills es van anar perfeccionant els mètodes d'anàlisi i diagnòstic fins a arribar, darrerament, a problemàtiques força sofisticades.⁵

La preocupació sobre la situació de la dona en l'esport també fou dels temes pioners. Des de la comunicació al·ludida s'han anat succeint amb regularitat diverses publicacions, jornades, exposicions... i es podria dir que culminen amb la recent constitució del GEDE (Grup d'Estudi «Dona i Esport») en el laboratori d'Investigació Social Aplicada a l'Esport de l'INEF de Catalunya, centre de Barcelona.⁶

Una altra de les àrees pioneres és la referida a estudis històrics.⁷ El seminari permanent organitzat conjuntament per professorat de l'INEFC-Lleida i de la Universitat de Lleida és també com, en el cas anterior, la culminació d'un procés.

La situació actual

Ens resulta evident que els investigadors en Ciències Socials estan atrets actualment pel fenomen de l'esport —en el sentit ampli d'activitat física, esportiva i recreativa—, entre d'altres motius per l'impacte que l'esport té a nivell social, econòmic, polític, educatiu, cultural, als mitjans de comunicació i sobre la salut i el lleure de les persones.

Hi ha una activitat de recerca en **Ciències Socials de l'esport a Catalunya**? Es tracta d'investigacions dins l'àmbit de les anomenades globalment **Ciències de l'Esport** (McPherson i Brown, 1992) o corresponen a d'altres disciplines i l'esport es només un centre d'interès conjuntural? Aquestes i d'altres qüestions poden ser pertinents per conèixer la rea-

litat de la situació actual i per poder fer una aproximació de futur.

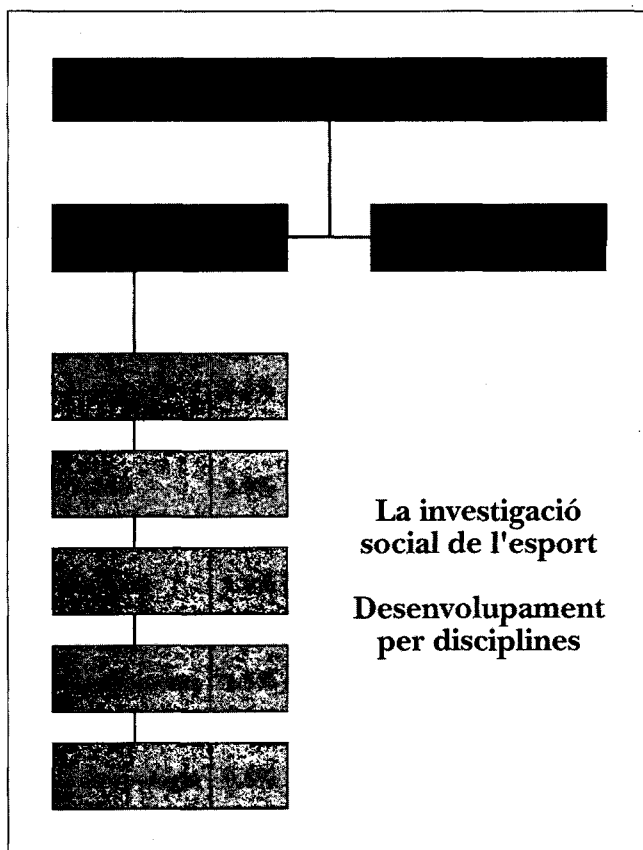
Com a marc de referència utilitzarem una investigació que hem portat a terme recentment i que té com a objectiu fer una anàlisi prospectiva de la recerca en Ciències de l'Esport a Catalunya (Rodríguez i Gusi, 1992). L'estudi, referit temporalment als anys 1989 fins al 1991, es basa en l'anàlisi de les respostes anònimes a un ampli qüestionari, amb preguntes dirigides a obtenir informació quantificable sobre el perfil dels investigadors, llur activitat de recerca, les fonts de finançament, l'entorn en què es desenvolupa l'esmentada activitat i altres aspectes relacionats.

Van respondre el qüestionari un total de 68 investigadors en Ciències de l'Esport —probablement la quasi totalitat dels investigadors actius a Catalunya—. D'aquests, onze (16,2 %) han estat identificats com a investigadors en Ciències Socials (sociologia, equipaments i instal·lacions, antropologia, història i administració i gestió).

Cal aclarir que les característiques de la recerca —centrada més en l'activitat de recerca que en els subjectes de la investigació— ens va portar a quantificar operativament l'activitat investigadora amb una unitat de mesura definida com a «nombre de casos en què un investigador participa en un projecte de recerca». Es va definir així pel fet que la situació més freqüent és aquella en què un projecte és desenvolupat per un grup de recerca —més d'un investigador— i que el nombre de projectes i el d'investigadors per separat poden no ser representatius de l'activitat desenvolupada en un àmbit determinat.

L'activitat investigadora desenvolupada en l'àmbit de les Ciències Socials representa un 12,1 % del total, dins el context de les Ciències de l'Esport. La disciplina més desenvolupada és la sociologia (5,3 %), i segueixen l'administració i la gestió (2,9 %), la història (1,9 %), els equipaments i instal·lacions (1,5 %) i l'antropologia (0,5 %). Només les ciències biomèdiques i la psicologia es demostren més actives en l'esmentat context.

En analitzar l'efectivitat i l'estabilitat d'aquesta activitat investigadora, ens trobem que les Ciències Socials tenen un percentatge més alt de projectes

4. Per una aproximació a l'obra de Cagigal és útil el dossier que va aparèixer el desembre de 1986 dins la revista *Apunts. Educació Física*, núm. 6.
5. Com a resultat de tots aquests esforços existeix ja una bibliografia important sobre el tema entre la qual destaquem els següents estudis:
 - Ajuntament de Barcelona, Àrea de Joventut i Esports (1982);
 - Boix, R.; Millet, Ll.; Puig, N. (1985);
 - Boix, R. (1988);
 - Bach, Dols, Millet, Páez i Riba (1973);
 - Dols, Millet, Páez, Puig (1982);
 - Dols, J. A.; Millet, Ll.; Páez, J. A.; Puig, N.; Juvé, R. (1984);
 - Fàbregas, F. (1983);
 - Puig, N. (1977);
 - Puig, N.; Martínez del Castillo, J.; Pellegrino, P.; Lambert, C. (1990).
6. Com article pioner trobem l'anteriorment citat del Grup de Dones Vinculades a l'Esport (1977). Altres treballs sobre aquest tema són:
 - Puig, N.; Balaguer, G.; et alii (1980); Puig, N. (1986); Ministerio de Cultura, Instituto de la Mujer (1987); i Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Esports (1991).
7. És interessant, en aquest sentit, l'obra de J. J. Artells (1972), ja que s'emmarca dins les diferents subcultures o consciències col·lectives de la nostra societat.

acabats que en desenvolupament i en fase de disseny, comparativament amb la resta de disciplines, i que les línies de recerca són clarament menys estables (només el 20 % de les línies duren més de dos anys, en comparació amb el 37 % de les altres disciplines). Sembla, doncs, que la recerca té un caire més dinàmic i és possible que es desenvolupi més com a resposta a problemes més circumscrits en el temps o més diversificats.

Pel que fa a la metodologia de la recerca, trobem un net predomini de les tècniques analítiques observacionals —entrevistes, qüestionaris i observació directa—, amb tractament estadístic de les dades obtingudes. L'enfocament qualitatiu i quantitatiu són utilitzats en un nombre similar de casos. L'experimentació —metodologia bàsica en les disciplines positives, precisament anomenades també experimentals— és totalment absent entre els investigadors socials dins l'àmbit esportiu. Un aspecte molt interessant de l'estudi és el perfil acadèmic, professional i científic dels investigadors. Tots els investigadors són, almenys, llicenciats. Crida l'atenció el fet que set d'entre ells (63,6 %) tenen més d'una llicenciatura; en altres àmbits de la recerca aquesta situació és excepcional (1,8 %). Pel que fa a titulacions esportives —tècnic o entrenador de diferent nivell— el 72,7 % dels investigadors socials en tenen, contra només el 31,6 % en la resta de disciplines. El nombre de doctors —quatre— representa un percentatge equivalent a la resta dels d'altres disciplines (36,4%). Les llicenciatures d'origen són, per ordre numèric decreixent, Educació Física (7), Pedagogia (3), Filosofia (3), Ciències Polítiques (2), Història (2), Dret (2) i Ciències Econòmiques (1). En conseqüència, sembla que els investigadors en Ciències Socials provenen majoritàriament de l'àmbit de l'educació física i l'esport i que es decanten més per iniciar nous estudis —licenciatures i titulacions esportives— que per continuar la formació especialitzada dins d'un àmbit precís. La lectura d'aquest fet és difícil, però algunes hipòtesis plausibles són la poca oferta de cursos de tercer cicle en aquest àmbit —veure més endavant els obstacles declarats per investigar i les propostes de millora que fan com a col·lectiu—, una formació de segon cicle molt genèrica i/o una diversificació dels

campus de recerca dins del context genèric de les Ciències Socials que demana una formació multidisciplinària.

L'aspecte institucional no pot ser obviat en aquesta anàlisi. La majoria dels investigadors —set— són professors de l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya als seus centres de Barcelona (4) i Lleida (3); tres pertanyen al Centre d'Estudis Olímpics (UAB), de creació recent; i un pertany al Departament d'Antropologia (Facultat d'Història) de la UB.

La totalitat dels investigadors en Ciències Socials són docents; en compatibilitzar aquesta tasca amb la recerca, trobem que dediquen una mitjana de 14 hores setmanals —amb una desviació típica de 5 hores—, similar als investigadors en altres àmbits de l'esport.

Pel que fa a les fonts de finançament, són majoritàriament els organismes i institucions públiques catalanes (54,6 %) i estatals (18,2 %). Destaquen, en ordre decreixent, la Diputació de Barcelona (31,8 %), la Direcció General de l'Esport de la Generalitat de Catalunya (13,6 %), l'INEFC, el Consejo Superior de Deportes i els ajuntaments (9,1 %). Tanmateix, hem de tenir en compte que, en general, el finançament sol ser parcial, i que aquest repercuteix indirectament —salari de l'investigador, instal·lacions, personal col·laborador, serveis bàsics, etc.— sobre la institució o organisme de recerca. Aquest fet ens porta a la conclusió que l'INEFC és actualment la institució de recerca amb un pes específic més gran en el context analitzat.

En conclusió, sembla que la recerca en Ciències Socials en l'àmbit esportiu a Catalunya és prou activa comparativament amb altres disciplines. La sociologia i l'administració i gestió esportives són les subdisciplines més actives. El perfil bàsic de l'investigador és un llicenciat amb més d'una llicenciatura —la més freqüent en Educació Física— o grau de doctor, amb alguna titulació esportiva, dedicat professionalment a la docència a nivell superior i, a temps parcial, a la recerca. El finançament prové majoritàriament de les institucions públiques catalanes i l'INEFC és actualment la institució amb un pes específic més important.

III. Factors de dinamització

Aquesta situació és probablement el resultat d'uns antecedents ja esmentats i d'uns factors dinamitzadors que tractarem d'esbrinar.

El marc institucional

La necessària permeabilitat i contacte interinstitucional semblen haver tingut un rol important en l'aparició d'una certa «massa crítica» d'investigadors i del dinamisme que es desprèn de l'anàlisi de la situació actual. Ja hem posat en evidència el pes específic de l'INEFC —centres de Barcelona i Lleida— com a probable matriu en què s'ha desenvolupat inicialment la recerca. L'adscripció acadèmica a la Universitat de Barcelona ha afavorit les relacions i la col·laboració amb altres departaments i facultats de la UB i d'altres universitats.

Cal destacar les relacions a nivell acadèmic amb el Departament de Teoria i Història de l'Educació (UB), a través dels successius programes de doctorat —un total de quatre—; amb l'Estudi General de Lleida —ara Universitat de Lleida—, amb l'establiment d'un seminari permanent dins l'àmbit de les Ciències Socials; amb l'Escola de Formació del Professorat d'Ensenyament Primari; amb l'Estudi General de Lleida i ESADE, amb un programa de mestratge prou consolidat en Gestió i Direcció Esportiva. La relació no és exhaustiva i es limita als contactes ja institucionalitzats. El resultat és, sens dubte, un augment de l'interès per l'àmbit de recerca, la diversificació de les línies, la col·laboració multidisciplinària entre investigadors, el millor aprofitament dels recursos disponibles, una major captació de l'oferta de finançament de projectes i, molt especialment, la captació d'investigadors, alguns d'un alt nivell de qualificació acadèmica i científica obtinguda i desenvolupada en altres àmbits.

Tornant al nostre estudi de prospectiva, un 64 % de l'activitat de recerca en Ciències Socials és subvencionada —els investigadors són majoritàriament contractats— i no es desenvolupa només com a iniciativa pròpia exclusiva de l'investigador; en el cas de les altres disciplines dins l'àmbit esportiu aquesta situació representa només un 21 % —la iniciativa és majoritàriament dels investigadors,

amb poc recolzament institucional—. Ja hem esmentat que, a banda de les mateixes institucions de recerca, les fonts de finançament més importants són les institucions públiques catalanes, seguides de les estatals. Això posa de manifest que existeix ja una demanda de recerca político-institucional important; aquesta demanda és molt més significativa que en la resta de les Ciències de l'Esport i respon, possiblement, a una necessitat de les institucions públiques de conèixer la realitat social a l'hora de planificar, gestionar, administrar o avaluar polítiques esportives. Això és, sens dubte, un factor de dinamització molt important per a aquest àmbit de la recerca.

De tota manera, aquest finançament és, al nostre entendre, de vegades arbitrari, transitori i difícil d'inserir en els conductes habituals a través dels quals es finança la recerca al nostre país, tret potser dels programes específics de promoció de la recerca dins l'àmbit de l'esport, més regulars i consolidats. El tràmit a seguir per obtenir un ajut canvia molt sovint. Hi ha molta variació de criteris, la qual cosa condueix a moltes negociacions de caràcter personal. Els investigadors i les investigadores que treballen en aquest sector sabem que sempre pot haver-hi sorpreses; no hi ha pautes que ja tinguin certa tradició. Caldria més sistematització perquè hom sabés a què atènyer-se; altrament, el nombre d'hores perdudes en el seguiment de les ofertes d'ajut a la recerca i en la preparació de projectes és extraordinari.

També és útil ressenyar l'aparició de grups d'estudiosos ja desvinculats de l'àmbit institucional. Tenim, per exemple, el cas de l'AEISAD («Asociación Española de Investigación Social Aplicada al Deporte»), sorgida davant la necessitat de coordinar esforços dins d'aquest àmbit. Cal fer esment que és una associació que té en compte la realitat autonòmica i que aplega un nombre molt significatiu d'investigadors catalans.⁸

8. Per obtenir més informació sobre l'AEISAD, dirigir-se a l'apartat de Correus 202, Pamplona.

Els Jocs Olímpics

No es pot negligir la importància dels Jocs Olímpics de 1992 com a impulsors d'una preocupació sobre temàtiques esportives abans inexistents —o quasi— entre els investigadors i investigadores. L'impacte econòmic, social, polític, urbanístic, etc. dels Jocs a Barcelona i altres seus olímpiques serà, sens dubte, objecte d'anàlisi per part dels experts en un futur immediat.

Un exemple paradigmàtic d'aquest impacte és la creació de la nova seu de l'INEFC a Montjuïc. A l'anomenada «Universitat de l'Esport», hi arriben des de la seva construcció demandes i propostes de part d'investigadors, acadèmics i alumnes que desitgen treballar-hi com si es tractés d'un observatori privilegiat de l'esdeveniment de masses segurament més important del nostre segle. Durant el mes d'abril del 1992 s'ha celebrat, per exemple, un curs intensiu organitzat per l'INEFC, dins el marc de la Xarxa Europea d'Instituts de Ciències de l'Esport —de la qual parlarem més endavant—, sobre «Esport, Economia i Societat», amb participació d'un important grup dels millors experts europeus. Aquesta iniciativa és el punt de partida d'un imminent curs Master sobre el mateix tema, fruit de la cooperació entre un grup d'universitats europees dins el marc del programa Erasmus.

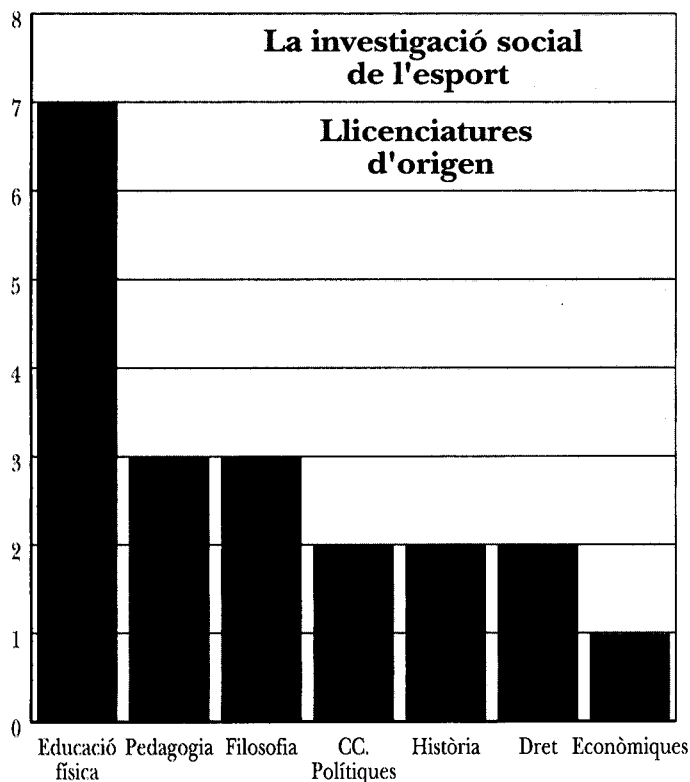
Conjuntament amb tot això —no sabem si abans o després o com a resultat de tot plegat— cal considerar la mateixa evolució de la societat, cada cop més urbanitzada i més consumista. En tots els països d'aquestes característiques —hagin tingut o no Jocs Olímpics—, al mateix temps que tenen elevats índexs de participació en l'esport hi ha grups de recerca dedicats al seu estudi. Segurament, —i això serà possiblement objecte d'estudi futur—, els JJOO de Barcelona han generat una percepció positiva de l'esport per part de la societat que ha implicat una presa de consciència política i institucional que ha fet que, institucions que no es relacionaven directament amb el fenomen esportiu, ara el facin objecte d'estudi. A nivell universitari, aquest pot haver estat un dels factors promotors d'un altre fet important: la creació del Centre d'Estudis Olímpics de la UAB; tal com hem esmentat, ja compta amb

un grup d'investigadors amb una bona infraestructura material, i sorgeix amb la vocació específica d'estudiar el fenomen de l'olimpisme i de les seves manifestacions. Confiam que aquest nou centre pugui ser un dels nuclis que contribueixin decisivament a conformar la «massa crítica» d'investigadors que defineix — segurament més que cap altre factor aïllat— l'activitat de la recerca dins un àmbit concret.

Els canvis socials envers l'activitat física i l'esport

Abans hem volgut fer una definició operativa de l'esport, entès en sentit ampli com tota pràctica física, competitiva i recreativa. No solament canvien els conceptes —fins i tot de l'objecte d'estudi—, sinó també les manifestacions d'aquest fenomen social. En una enquesta epidemiològica de comportament relativa a l'activitat física inclosa al «Llibre Blanc: Activitat física i salut» (GENERALITAT DE CATALUNYA, 1991), podem veure que un 40 % de la població catalana enquestada —una mostra aleatòria de 1.000 persones, entre 15 i 65 anys d'edat— manifesta que realitza exercici físic al temps de lleure i un 32 % afegit assegura fer una altra activitat física no catalogada com a exercici. En general, per exemple, la població diu que camina bastant —61 % caminen més de 30 minuts al dia—. Els més actius manifesten que ho fan sobretot per diversió (31 %), per estar en forma (28 %), per evadir-se i relaxar-se (13 %) i per fer salut (13 %). Només un 1% ho fan per competir i per fer carrera esportiva. Encara que a alguns ens sembla encara poc, el cert és que hi ha un canvi substancial en relació a les dades obtingudes a l'any 1981 pel Consejo Superior de Deportes (GENERALITAT DE CATALUNYA:1991:31). Encara que hi ha diferències metodològiques que fan difícil la comparació entre estudis, la tendència és clarament creixent.

Les institucions públiques, en general, promouen la pràctica esportiva. Campanyes com l'engadada per la Generalitat de Catalunya (Departament de Sanitat i Seguretat Social) amb el lema «Mou-te, no et rovellis», o d'altres impulsades per la Direcció General de l'Esport, o les campanyes d'inversions en instal·lacions i infraestructures esportives de les diputacions i els ajuntaments en són

un exemple. Els ciutadans estan cada cop més conscienciats i comencen a considerar noves alternatives a l'esport competitiu tradicional: els esports anomenats d'aventura i les activitats a la natura —«rafting», «parapente», esquí de travessa, ciclisme de muntanya, curses d'orientació, «trekking», etc.— són bons exemples. Però potser l'activitat física no esportiva —caminar, jardineria, pujar escales, etc.— haurà d'ésser considerada també com una modalitat a l'abast d'un sector molt important d'aquesta societat esportiva del final de segle.

El binomi salut-activitat física sembla que sigui prou ben entès per la població en general i és probable que generi noves demandes i la necessitat de noves ofertes. Si més no, han de generar noves investigacions per conèixer millor aquesta realitat canviant.

L'especialització i el caràcter pluridisciplinar de la recerca

Una altra característica important del moment que estem vivint és la **diferenciació entre disciplines**. Abans, tots i totes ens atrevíem a escriure de tot. Això, ara, no passa. En aquest sentit pensem que hem d'assistir a una col·laboració entre professionals de les diferents disciplines però partint cadascú de la seva especificitat; la qual cosa no és el mateix que tothom s'atreveixi a escriure de tot perquè ningú no sap de res. Novament estudiant els resultats del nostre estudi de prospectiva, veiem que un nombre majoritari de projectes de recerca

són desenvolupats per grups més aviat nombrosos —el 56 % dels projectes són a càrrec de tres o més investigadors—. Aquest fet, a més de la formació universitària diversificada rebuda per la major part dels investigadors, sembla parlar del caràcter singularment pluridisciplinari de la recerca en Ciències Socials dins de l'àmbit esportiu.

Quan es demana als investigadors socials que manifestin llurs propostes per dinamitzar la recerca, un 82 % plantegen la necessitat de cursos d'especialització —en concret, de cursos de formació per a postgraduats o de tercer cicle universitari—, i un 64 % creuen que cal fomentar la creació de grups de recerca. Les dades són prou clares: demanen especialització i treball en col·laboració.

Pel que fa a les motivacions per investigar, a l'estudi ja esmentat ens trobem que un 45 % dels investigadors socials de l'esport s'introdueixen al camp de la recerca per tal d'obtenir un grau acadèmic i que el 82 % segueixen investigant pel mateix motiu. Relacionat amb això i potser de manera significativa, podem parlar d'un fenomen dinamitzador que s'està produint a l'INEFC. La conveniència —parlaríem millor de necessitat— d'accedir al grau acadèmic de doctor en programes propis entorn de les ciències de l'educació física i l'esport han portat a un nombre important de professors i professores a endegar recerques serioses que possiblement esdevindran —algunes ja ho són— línies de recerca estables o, si més no, sòlides.

Estem convençuts que aquests programes de doctorat, conjuntament amb els ja esmentats Master en Gestió i Direcció Esportiva i els imminents programes de Postgrau i Master Europeu en Esport, Economia i Societat —tots tres en col·laboració interinstitucional—, i també totes les noves iniciatives que puguin desenvolupar-se en un futur, poden ajudar a donar resposta a aquestes demandes i esdevenir importants catalitzadors de la recerca social dins de l'àmbit esportiu a Catalunya, Espanya i Europa.

Les relacions científiques internacionals

En darrer lloc, una curta referència a la importància dels **contactes internacionals**. Creiem que els intercanvis a aquest nivell donen entitat al cos

d'investigadors i d'investigadores i el consoliden. És l'estímul per intercanviar més enllà de les nostres fronteres; és la satisfacció de descobrir que algú o alguna està treballant en una línia similar a la que hom segueix; és veure noves maneres d'abordar els problemes... Al nostre entendre, no s'haurien de deixar de banda mai i, per descomptat, caldria intensificar-los.

La celebració del «II Congrés Olímpic en Ciències de l'Esport» que el proppassat mes d'octubre va celebrar-se al nou edifici de Montjuïc, organitzat pel Comitè Olímpic Internacional, ha representat una fita del màxim nivell i un repte pel futur treball en un camp pluridisciplinari en clara expansió.

La decisió de la Xarxa Europea d'Instituts de Ciències de l'Esport («Réseau Européen des Instituts de Sciences du Sport») —una associació formada per més de dues-centes universitats i centres superiors de la Comunitat Europea— d'establir la seva seu i secretaria a l'INEFC de Montjuïc pot ésser decisiva en la connexió dels nostres programes de recerca i postgrau amb altres països dins l'Europa unida. També el Centre d'Estudis olímpics neix amb una clara vocació internacionalista, un dels fonaments conceptuals del moviment olímpic.

Conclusions: els reptes de futur

Aquesta situació, caracteritzada tal com hem vist per un accentuat caràcter dinàmic, exigeix aprofundir en els models teòrics desenvolupats per les Ciències Socials entorn de l'esport, identificar les temàtiques més rellevants d'entre les diferents opcions d'anàlisi científica i aproximar-se a l'objecte d'estudi des de diferents perspectives. Aquesta pluralitat d'enfocaments amb la simultània posada en comú de mètodes i anàlisis hauria de permetre un millor coneixement d'aquest «fet social» que és l'esport (García Ferrando:1990b).

També serà útil plantejar-se les transformacions que es produeixen, no només en la teoria i la filosofia de l'esport, sinó també en la mateixa pràctica esportiva. L'esport —ara en sentit restringit a les manifestacions competitives de diferent nivell— està donant pas a noves pràctiques físiques menys «convencionals» —els esports d'aventura, les activitats a la natura, les pràctiques físiques saludables,

l'esport adaptat, la «reeducació física» dels sedentaris, etc.— i l'anàlisi social ha de realitzar una prospectiva entorn d'aquests fenòmens per tal d'entendre millor aquestes transformacions —o simplement noves manifestacions— i de donar les claus d'aquests canvis en una societat prou dinàmica com és la nostra.

Revisat el panorama de la recerca social dins l'àmbit esportiu a Catalunya, enfront d'opinions que suggereixen una situació d'escassetat o que fins i tot banalitzen el treball desenvolupat —potser mancades de dades objectives suficients—, penssem que els resultats dels nostres estudis reflecteixen una realitat ben diferent. No estem en un desert, comença a haver-hi una «massa crítica» d'investigadors i d'institucions de recerca. Pot ser cert que les primeres aproximacions no es caracteritzen per un marc teòric prou clar o estructurat —al contrari del que ha passat en altres països—, però ni el passat ha estat erm ni el futur es presenta nebulós. Ben al contrari, els factors dinamitzadors que hem comentat, i potser altres que demanarien un tractament més aprofundit, parlen d'una etapa que pot ser molt profitosa en oportunitats i reptes.

No podem oblidar quelcom encertadament assenyalat per P. Bourdieu quan critica a aquells que condemnen i censuren el passat intel·lectual sense comprendre que: «en allò inconcebible d'una època està tot allò que no pot ser pensat si manquen les disposicions ètiques o polítiques que porten a prendre-ho en compte i en consideració, però també allò que no pot ser pensat per manca d'instruments de pensament, com ara les problemàtiques, els conceptes, els mètodes, les tècniques...» (1991:20).

Bibliografia

AJUNTAMENT DE BARCELONA, ÀREA DE JOVENTUT I ESPORTS: *Guia de l'esport a Barcelona '82*. Barcelona 1982.

AJUNTAMENT DE BARCELONA, ÀREA DE JOVENTUT I ESPORTS: *Els equipaments esportius a Barcelona. Situació actual. Diagnosi. Propostes d'actuació*. Realitzat per J.A. DOLS, LL. MILLET, J.A. PÀEZ, N. PUIG, R. JUVÉ. Barcelona 1984.

AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Mujer y deporte*. Àrea d'Esports. 1991.

- APUNTS. EDUCACIÓ FÍSICA: *Dossier: José María Cagigal, tercer any d'una pèrdua*. Núm. 6, desembre 1986.
- ARTELLS, J.J.: *Barça, Barça, Barça*. F.C. Barcelona, esport i ciutadania. Editorial Laia. Barcelona 1972.
- BARBERO GONZÁLEZ, J.I.: *Sociología del Deporte: Configuración de un campo*. 1991.
- BOIX, R.; MILLET, Ll.; PUIG, N.: *Les instal·lacions esportives a les comarques de Barcelona*. Diputació de Barcelona, Servei d'Esports Barcelona 1985.
- BOIX, R.: *Instalaciones deportivas de la Comunidad Autónoma de Cataluña*. Consejo Superior de Deportes. Madrid 1988.
- BOUET; ERRAIS; BEN LARBI; LEBLANC: *The Situation of Sport Sociology in France*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1987.
- BOURDIEU, P.; CHAMBOREDON, J.C.; PASSERON, J.C.: *Le métier de sociologue*. Mouton. Paris-La Haye 1973.
- BOURDIEU, P.: *El sentido práctico*. Taurus Ediciones. Madrid. 1991.
- CAMPO VIDAL (Coord.): *L'esport de base a Catalunya*. Ketres Editora. Barcelona 1981.
- COAKLEY, J.: *Sociology of Sport in the United States*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1987.
- COMISIÓ DE URBANISMO Y SERVICIOS COMUNES DE BARCELONA Y COMARCA: *Estudio sobre los equipamientos de deportes y espacios libres para el ocio en Barcelona y comarca*. Realitzat per BACH, DOLS, MILLET, PÀEZ I RIBA. Barcelona 1973.
- GARCÍA FERRANDO, M.: *Sociología del Ocio y del Deporte en GINER, S.; MORENO, L.: Sociología en España*. C.S.I.C. Madrid 1990a.
- GARCÍA FERRANDO, M.: *Aspectos sociales del deporte. Una reflexión sociológica*. Alianza Editorial/Consejo Superior de Deportes. Madrid 1990 b.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES: *Reconeixement territorial de Catalunya. Equipaments esportius, espais lliures i oci*. Realitzat per DOLS, MILLET, PÀEZ, PUIG. Barcelona 1982.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DIRECCIÓ GENERAL DE L'ESPORT: *Primera aproximació a un mapa d'equipaments esportius a Catalunya*. Realitzat per FÀBREGAS, F. Barcelona 1983.
- GENERALITAT DE CATALUNYA: *Activitat física i promoció de la salut. Llibre blanc*. Realitzat per De Cambra, S.; Serra, Ll.; Tresserras, R.; Rodríguez, F.A.; Balius, R.; Vallbona, C. Generalitat de Catalunya. Departament de Sanitat i Seguretat Social. Barcelona, 1991.
- GRAS, F.; REINHARDT, B.: *The Situation and Developmental Tendencies of Marxist-Leninist Sport Sociology in the German Democratic Republic (GDR)*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1987.
- GRUP DE DONES VINCULADES A L'ESPORT: *La dona i l'esport a Espanya* dins de les JORNADES CATALANES DE LA DONA. Documentación y Publicaciones Generales S.A. Barcelona 1977.
- HEINEMANN, K.: *Introduction. The Sociology of Sport in Various Countries*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1987.
- HEINEMANN, K.: *The Situation of Sport Sociology in the Federal Republic of Germany*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1989.
- HEINILA, K.: *Social Reserach on Sport in Finland*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1987.
- KRAWECZYK, B.; KRAWECZYK, Z.: *Sociology of Sport in Poland*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1989.
- LEFEBVRE, H.: *Critique de la vie quotidienne*. L'arche éditeur. Paris 1958 2éme. éd. Vol. I p.66.
- McPHERSON, B.D.; BROWN, B.A.: *Sociology and Physical Activity*. Dins: Bouchard, C.; McPherson, B.D.; Taylor, A.W. (Editors), *Physical Activity Sciences*. Champaign, IL: Human Kinetics, 1992.
- MINISTERIO DE CULTURA, INSTITUTO DE LA MUJER: *Mujer y deporte*. Madrid 1987.
- MORIKAVA, S.; ROGERS, J.: *Sports Sociology in Japan*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1987.
- PARTISANS: *Deporte, cultura y represión*. Editorial Gustavo Gili. Barcelona 1978.
- PUIG, N.: *El equipamiento deportivo en la provincia de Barcelona. Contribución al análisis de las estructuras del deporte español (datos referidos a 1974)*. Secretariado de Asuntos Económicos. Barcelona 1977.
- PUIG, N.; BALAGUER, G.; et alii: *Propuesta para una metodología en el estudio de la mujer y el deporte*. Comunicació presentada en el INTERNATIONAL CONGRESS WOMEN IN SPORT, publicada a APUNTES DE MEDICINA DEPORTIVA. Núm. 67, 1980 pp. 135-150.
- PUIG, N.: *El deporte y los estereotipos femeninos* en REVISTA DE OCCIDENTE. Núm. 62-63. 1986. pp. 71-84.
- PUIG, N.; MARTÍNEZ DEL CASTILLO, J.; PELLEGRINO, P.; LAMBERT, C.: *Los equipamientos deportivos como reveladores de una sociedad. El caso español*. Comunicació presentada al XII Congrés Mundial de Sociologia. Madrid 1990.
- RODRÍGUEZ, F.A.; GUSI, N.: *Anàlisi prospectiva de la recerca en Ciències de l'Esport a Catalunya*. Pendent de publicació. Estudi realitzat a l'INEFC, Barcelona. 1992.
- SHONA M. THOMPSON: *Sport Sociology in New Zealand*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1989.
- TAMASNE FOLDESI, G.: *Past and Present State of Sport Sociology in Hungary*, en *Special Topical Issue on Sport Sociology in Various Countries*. I.R.S.S. Núm. 1 1989.